

RODITELJI I DECA

PITANJA I ODGOVORI

- ✚ **Učitelji kažu da deca sve ranije počinju sa korišćenjem mobilnih telefona i da već u trećem razredu većina đaka ima mobilne telefone. Kako to komentarišete?**

Mobilni telefoni kao da predstavljaju jednu novu igračku u životu dece i mladih. Ako gledamo njihovo korišćenje najčešće se koriste za igrice, slušanje muzike, snimanje i razmenu i /ili pokazivanje interesantnih fotografija ili klipova sa interneta.

I deo vremena je sigurno ostavljen za komunikaciju sa roditeljima. Promenjeni uslovi života, radno vreme roditelja i strahovi za bezbednost dece su neki od odgovora roditelja zašto je deci potreban telefon i u školi.

- ✚ **Koje su dobre, a koje loše strane ovako ranog korišćenja mobilnih telefona?**

Telefon je svakako sprava sa kojom deca normalno žive i koriste njegove mogućnosti. Kao što talas odredjenih igračaka postanu deo “dečije kulture” bilo da su to Barbike, Bratz lutke, Yu-gio karte... tako i telefon postaje neizostavan deo ponekad “takmičenja”, uporedjivanja dece. Što su deca nesigurnija, imaju lošiju sliku o sebi, češće će imati potrebu da se uporedjuju sa drugima i povodom kvaliteta ili mogućnosti telefona.

Kako da iskoristimo telefon na pozitivan način?

Ponekad preblažem učenicima da koriste mogućnosti telefona za učenje. Pored muzike mogu da snime izvode iz svojih lekcija, reči stranog jezika, naprave istorijsku liniju..., i mogu da uče koristeći mogućnosti telefona na primer u prevozu dok idu na primer na sportske aktivnosti...

Kultura ponašanja i komunikacije sa drugima bi trebalo da bude primenjena i u upotrebi telefona, pa je logično da vaspitavamo decu i u školi i u porodici da ne koriste izraze koji mogu da povrede druge. Važno je to da nedvosmisleno stavimo deci do znanja da pretnje preko telefona, zlopotreba, širenje glasina o drugima, razmena neprikladnih fotografija, snimaka predstavljaju ozbiljan prekršaj.

- ✚ **Gde, po Vašem mišljenju, roditelji treba da postave granicu i kako?**

Kada bi trebalo da se zabrinemo? Uvek kada nešto postane **jedina ili preovladjujuća dečija aktivnosti**, pa makar to bila na primer i vožnja bicikla!

Ne bih izdvajala samo telefon, već sve drugo što bismo zvali zdravim modelima života deca uče od odraslih i svojih vršnjaka. Što su mlađi lakše strpljivo uvodimo pravila i posledice. Dosledno pokazujemo svoju ljubav i preuzimamo roditeljsku ulogu – postavljamo jasne granice i razgovaramo unapred o posledicama pridržavanja pravila, kao i o kršenju. Pomašemo im da budu pozitivno

disciplinovani pokazujući modelom koliko koristimo i kako telefon, Tv, . .., odredjujemo zajedno vreme za različite aktivnosti zajedničku zabavu, igru razgovore, čitanje. Pa ako radimo različite stvari i provodimo aktivno zajedničko vreme, neće ni puno ostati vremena, a ni potrebe za telefon.

Razložno je i ograničiti budžet za telefon/ pretplatu, kao na primer što odredjujemo džeparac za užinu u skladu sa razložnim potrebama. Prateći uzrast sigurno do četvrtog razreda osnovne škole na jedan način, a na drugi ako se radi o srednjoškolu!

I dok dete uči kako da koristi telefon, važno je da znamo i kakve poruke prima i šalje, čime, kakvim igricama ispunjava svoj telefon , moramo da razgovaramo o privatnosti, merama sopstvene zaštite, svog telefona i sebe.

Da li je i koliko empatija važna za emocionalni i moralni razvoj deteta?

Empatija kao saosećanje je pre svega sposobnost doživljavanja prvo sopstvenih osećanja , pa onda i sposobnost doživljavanja osećanja drugih i želje da pomognemo –to je vrlo važan momenat u razvoju osobe kao humanog bića.

Kako teče razvoj deteta koje ima, a kako onog koje nema saosećanja – u kakve se ličnosti razvijaju?

Vrednost razvoja empatije je višestruka, jer kapacitet za empatiju deci olakšava povezivanje s drugim živim bićima. Empatična deca su uspešnija i zadovoljnija u školi i u socijalnim situacijama. Zbog iskazane empatije imaju više prijateljskih veza u kojima se osećaju zadovoljno, jer im prijatelji uglavnom njihovo prijateljstvo uzvraćaju na podjednak način.

Deca koja nisu imala prilike da „nauče“ veštine prepoznavanja tuđih emocija, ne pokazuju saosećanje, ne pružaju pomoć, podršku, kao odrasle osobe mogu da imaju velike teškoće u stvaranju kvalitetnih veza sa drugima imaju češće probleme u partnerskim i drugim odnosima.. Postoji pretpostavka da će imati problema sa prepoznavanjem i razumevanjem emocionalnih stanja drugih ljudi.

Jesu li, po pravilu, devojčice saosećajnije?

Nema pravila. jedino što će načini izražavanja empatije biti različiti, dečaci će pomoći fizički, pružiti pomoć, a devojčice davaće više verbalno saosećanje.

Da li se radjamo sa određenom dozom empatije ili je učimo?

Neka istraživanja idu u prilog tezi da postoje preduslovi za razvoj empatije: bebe vrlo rano reaguju na ljudsko lice, pažnju će im privući druga deca. Poznato je “zarazno” plakanje: kada se bebe privikavaju na jaslje, pa se jedna rasplače kod odvajanja od roditelja, pa ubrzo počinju i ostale da reaguju... moglo bi se diskutovati da li reaguju na neprijatan zvuk ili prepoznaju situaciju?

🚩 Kako se uči empatija, koji je najbolji period za "učenje" i koja je uloga roditelja u tome?

Svojim ponašanjem odrasli od rođenja uvodi dete u socijalni svet svojim odnosima sa detetom i sa drugim osobama iz okruženja pokazuje empatiju, saosećanje, brigu o drugima.

Empatija od strane roditelja ima važan efekat na dalji razvoj djeteta. Mogućnost da na osnovu detetovog ponašanja prepoznamo koje potrebe ono ima u određenoj situaciji i da kažemo detetu šta je to što smo u njemu prepoznali, detetu daje mogućnost da i samo bude u poziciji da razume svoje ponašanje. U ranom detinjstvu roditelji su ti koji pretežno imaju funkciju da «organizuju» dječije ponašanje – da mu svojim stavom, podrškom, ali i kažnjavanjem, daju smisao aktivnostima.

Da bi dete razumelo tuđu poziciju potrebno je da ima životnog iskustva i odgovarajući stepen intelektualnog razvoja. Osim što dete razvojem stiče sposobnost da razume tuđu poziciju (zašto se npr. neko drugo dete naljutilo), (što je zaista velika odgovornost). Iako se čini da neka deca lakše razvijaju empatiju, svakom detetu je potrebna pomoć u učenju.

Otpriblike u svojoj 4. godini dete počinje da povezuje svoje emocije s osećajima drugih. Ukoliko primeti drugo dete da je palo dete će spontano reagovati na empatičan način. U običnim situacijama kada pomogne, hvalimo ga primećujemo kada brine o drugima, deli sa drugima, pokazuje strpljenje, uočava da i drugi imaju potrebe da se igraju istom igračkom, ljuljaju na ljuljašci, pokaže strpljenje za mladje dete od sebe...

Iako je ponekad teško biti strpljiv s malom decom, važno je ostati smiren u situacijama u kojima se dete ponaša na „nepoželjan“ način. Ukoliko dete učini nešto što se roditelju ne sviđa, dete se ne smije agresivno „disciplinovati“ jer ih to uči da su vikanje i udaranje prihvaćeni načini za upravljanje emocijama i obično „razumeju“ da se takve stvari smeju činiti drugoj deci (a kasnije i odraslima). Način na koji roditelji pokazuju svoju empatiju je daleko važniji od reči koje govore. Poželjno je objasniti zašto neko ponašanje može da povredi druge ljude i podsetiti ih kad se detet osjećalo loše zbog toga što se prema njemu netko ružno ponašao.

U školskom periodu se pored roditelja uključuju i nastavnici. U sadržajima rada razrednog starešine, u građanskom vaspitanju, vaspitnom radu u školi, postoji prostor za bavljenjem i razumevanjem socijalnih fenomena – npr. predrasudama, diskriminacijom, nasiljem... Stvaranje situacija da se razume tuđa pozicija, onda se može formirati i ideja da gledano iz pozicije drugoga, on ima ista prava u mnogim stvarima kao i mi, a to je priča o toleranciji. Razgovori i moguće aktivnosti kao što je: »Šta bi se dogodilo ako bi...«, ili «Zamislimo da si ti u toj poziciji, šta bi onda uradio...». Ako gledamo filmove možemo na neutralnom terenu da vešbamo kako

se neko oseća šta bi sve drugo moglo da se uradi u takvoj situaciji, kako neko ponašanje može da utiče na druge ljude, zašto se nisu razumeli...

✚ Koji su najbolji načini za podsticanje empatije, naročito kod adolescenata?

Kod adolescenta vidimo šta smo sve do tada sa njim radili, kako smo ga podsticali i podržavali i kakvi smo mi odrasli u njegovom okruženju. Istina modeli vršnjaka mogu da utiču na mlade u smeru koji ne želimo. To će se češće dešavati kod nesigurnih, nesamostalnih, ne prihvaćenih.

Jačanje njihove sigurnosti u sebe i svoje sposobnosti, međusobni odnosi uvažavaju deteta i odraslih, doprineće i u situaciji razvijanja empatije kao i u svim drugim kada želimo da podstičemo razvoj. Adolescent bi trebalo da ima saznavnu, intelektualnu sposobnost da shvati tačke gledišta ili perspektivu nekoga drugoga.

Čini se da prevelika izloženost nasilju kroz igrice, filmove, tv, modele debata u kojima se ne poštuju sagovornici, rijaliti programi koji sigurno ne promovišu poštovanje drugih i toleranciju, povećavaju i kod dece i kod odraslih toleranciju na nešto što ne treba da se toleriše! Ako oko sebe imamo previše ponašanja koje ugrožava druge, ponižava, pocenjuje, ne prihvata, omalovažava tuđa osećanja, može da nam se učini da je to u redu, normalno, dobro...

Kada se sasvim malo dete igra na primer sa mačkom pa je vuče, čupa, odgovornost je odraslih da mu ponudi pozitivno ponašanje – “pomazi macu, njoj to ne prija, ona se boji i tek na kraju ogrepšće te!

✚ Od kog uzrasta bi trebalo da se čitaju?

Najradije bih odgovorila deci se čita, priča od rođenja, ali u svakom slučaju mnogo pre progovaranja. Još dok ne razumeju reči, deca prate melodiju maternjeg jezika i postepeno usvajaju reči, razumevajući mnogo ranije pre progovaranja. Prijaju ritmične dečije pesme

✚ Da li postoje neke koje su više prilagođene deci do 3, do 5 do 7 godina? Šta Vi preporučujete?

Za mlađe je uvek privlačno čitanje priča sa poznatim junacima, životinjama, kratkih jednostavnih tekstova koje prati ilustracija, mogućnost da se zastane, pokaže...Starijima se već mogu čitati i dugačke bajke, romani u nastavcima i uživati u iznenadjenjima novih avantura.

✚ Kako razviti ljubav prema čitanju od malih nogu?

Svojim primerom : čitajte, posećujte knjižare i biblioteke. Mora im se pomoći da shvate čemu služi čitanje. Nema boljeg načina od duhovitih, zabavnih zapleta.

I u učenju čitanja i u učenju vožnje bicikla deca se razlikuju. Ima upornih koji ogrebotine i padove brzo zaboravljaju i vežbaju iznova, onih koji početne neuspehe i sporost čitanja prevazilaze svojom upornošću i vežbanjem. Većina dece je nestrpljiva i teško im je i dosadno vežbanje. Pa je pored ljubavi, podrške i podsticaja potrebno izabrati prave knjige za vežbanje čitanja. I jedni i drugi imaju isti bukvar, a njihove sposobnosti se razlikuju. Zato za učenje čitanja nije dovoljan samo bukvar.

Da li postoje bajke koje su bolje za devojčice a druge za dečake, ili su bajke univerzalne?

Bajke zapravo prenose opšte ljudske vrednosti o borbi dobra i zla. Dobro u bajkama pobeđuje, glavni junaci proleze različite situacije, prevazilaze prepereke, bore se, imaju pomagače i pobeđuju.

Različite bajke pomažu dec i da se suoče sa prirodnim razvojnim strahovima. Zar bajka Ivica i Marica ne može da bude dobar povod za prevazilažewe strahova od napuštanja, ali i za priču o reagovanju i odupiranju izazovima.

Uglavnom se bajke čitaju uveče pre spavanja. Da li je ovo dobar period za podsticanje mašte i šta Vi preporučujete kada detetu čitati bajku?

Ako se čitaju za smirivanje dnevnih aktivnosti i lagani ulazak u san, dobre su priče i bajke koje dete već zna i uživa u njima.

Ako želimo da razvijamo pažnju i koncentraciju čitaćemo bajke i razgovarato o njoima kada je dete odmorno i zainteresovano.

Da li preterivanje sa čitanjem bajki može da naškodi? Nemam takvo životno iskustvo. I deci i odraslima su potrebne raznovrsne aktivnosti i sport i boravak na vazduhu i druženje i igra sa vršnjacima i pričanje i čitanje...Verovatno je briga da li će dete otići u svet mašte i pomešati stvarnost i bajke. dete rano razlikuje svet kobajagi, pa u igri obična kocka može biti i kolač i sapun, predmet igre. Bojazan da će dete pobeći u svet mašte i isključiti se iz rstvarnog života, obuično je laša uz kompjuterske igrice, crtane filmove, i kada u svakpdnevnom životu nemaju dovoljno, podrške, pažnje i ljubavi.

Koliko su za decu važne ilustracije u knjigama? Kakve ilustracije treba birati: moderne likove ili starije, koji se više približuju realnosti (čovekova figura, lice)

Kao i u literaturi deca prepoznaju iskreno osećanje i kvalitet . Dobra ilustracija šalje poruku zajedno sa bajkom o nečemu važnom i odnosu ilustratora prema deci s poštovanjem. To su pitanja za Dobrosava Boba Živkovića koji godinama dobija nagradu NEVEN za ilustraciju (Priatelji dece Srbijeu dečijoj nedelji dodeljuju nagradu)

✚ **U kom uzrastu bajke gube značaj, zapravo sa koliko godina deca "prerastu" bajke?**

Sve je vrlo individualno, tokom celog života prerastamo i ostajemo u bajkama, samo ih drugačije zovemo. Neka deca vrlo rano žele da slušaju o realnim mogućim događajima, drugi će uživati u fantastični i kao odrasli.

✚ **Na koje sve činioce roditelji treba da obrate pažnju kada čitaju bajku: boja glasa, gestikulacija, izražavanje emocija...?**

Uvek je važno da kada nešto radimo sa decom u tome stvarno učestvujemo najbolje i najiskrenije, pa je onda zabavno tzv „izražajno čitanje“, ponekad ćemo pozajmljivati glasove.

Ponekad možemo da čitamo kao da žurimo, da smo se umorili, to je samo deo zajedničke igre čitanja.

✚ **Da li su bajke odgovorne za maštanje devojčica koje žele da postanu princeze, vole roza boju, i čekaju princa na belom konju? Da li ovu iluziju treba na vreme raspršiti ili ih ostaviti u tom svetu dok ne odrastu?**

Iluziju da li će ili neće čekati princa neće stvoriti bajke već celokupni odnos bliskih odraslih i njihova očekivanja od svoje ćerke u realnom životu i kako se ponašaju majke . Da li će im biti važnije da nauči da vozi bicikl , da nauče , koliko ih uče da budu samostalne...

I od atmosfere koju grade vršnjaci.

Ove godine primećujem sve više budućih prvaka koji stižu na testiranje sa namazanim noktima.

✚ **Vaša preporuka 5 bajki koje deca najviše vole i zbog čega?**

Čitajte bajke i priče deci pratite njihove reakcije. Ponekad se događa da nase omiljene priče, iz detinjstva neće biti omiljene našem detetu. Probajte sa različitim pričama i prionadjite zajedničke. Poznati dečiji pisac i pedagog Čukovski je davno rekao da je dobra priča za decu ona koja je dobra i za odrasle. Kao i mi odrasli neka deca vole životne priče, druga maštovite, teći priče sa životinjama. Čak i u istoj porodici zainteresovani i pažljivi roditelj će primetiti da različite deca vole različite stvari.

Pored tradicionalnih bajki , moja lična , privatna preporuka je čitanje priča Duška Radovića na primer Krokodokodil ili Dragana Lukića Priče za Gordanu

Kakvu ulogu i značaj u odrastanju dece imaju bajke?

Drugačiji pogled na bajke

Obično bajke čitamo deci pred spavanje ili kada pada kiša. Očekujemo da će slušajući bajke obogatiti svoj rečnik, naučiti da slušaju, povećaju koncentraciju i pažnju.

Bajke su najbolji materijal za provežbavanje naših stavova o životnim vrednostima, dobru, zlu, prevazilaženju teškoća i prepreka, osećanjima drugih, empatiji.

Svaka bajka ima svoju priču: sled događaja u kojima glavni junak kroz različite prepreke, uz pomagače dolazi do cilja. Bajka pored „scenarija“ ima i svoju poruku, promovišući neku važnu životnu vrednost. One su kreativan materijal za pomoć u odrastanju.

Kako se ko osećao u Ivici i Marici? Kako se ko oseća u rastancima - da li nas sustižu strahovi od napuštanja...? Ili koliko su deca dosetljiva kako se sve bore da ne zalutaju ili da nadmudre vešticu. Kako se prolazi u životu kad nas pobeđe iskušenja...i namami nas kućica od kolača?

Šta bi moglo da se poželi od zlatne ribice? Kako je ribici kad svi od nje traže da ispuni želje, ima li i ona neke želje?

Kako je bilo repi kada su je svi redom vukli ?

Šta je junak radio u nekoj bajci, šta je mogao drugo da uradi, da li se plašio....

Zlatokosa i tri medvedića ili Maša i medved Bajka „Zlatokosa i tri medvedića“ ili kako je drugi zovu „Maša i tri medveda“, su sjajan povod da se razgovara sa detetom o rešavanju konfliktnih situacija.

Medvedići su otišli da prošetaju dok im se hladila večera. Šta su medvedići zatekli u kući kada su se vratili? Neko je pojeo njihovu večeru, polomio stolice, krevete i čak zaspao u njihovom krevetu.

Šta su sve mogli medvedi da urade? Da se ljute, traže da im Zlatokosa spremi novu večeru, izgrde je ili čak i biju, izbace iz svoje kuće. Šta su oni uradili? Tešili su je što se izgubila i zalutala u u njihovu kuću. Pokazali su brigu i razumevanje i pružili joj pomoć.

Postoje i druge verzije ove bajke, koje mi se manje sviđaju, po kojima su medvedići naučili da zaključavaju svoju kuću, a Maša je pobjegla svojoj kući i više nije ulazila u tuđe kuće bez dozvole.

Nasuprot svim strašnim televizijskim bićima sa raznim opasnim moćima, dajte priliku detetu da zamisli da je postalo čarobnjak koji može da radi samo dobre stvari - šta bi sve moglo da se uradi...? Pažljivo slušajte svoje dete i otkrivajte koliko i kakvih ima ideja. Pomozite mu da otkrije šta se sve dobro može uraditi. Deca će vas uvek bolje čuti šta imate da kažete kroz diskusije na tuđim primerima i bajkama.

Vesna Janjević Popović školski psiholog osnovna škola “20.oktobar”

